

Tzv. Druhý jihoslovanský vliv

Dějiny východoslovanských jazyků 4

Mgr. Vladislav Knoll, Ph.D.

Verze 4 (1.3.2024)

Obsah

1. Politický a jazykový kontext
2. Východoslovanská církevní slovanština ve 14.st.
3. Střední církevní slovanština
4. Tendence písemných jazyků ve 14.st.

Politický a jazykový kontext

Geopolitický vývoj

- 60. léta 13. stol.: vznik **Moskevského knížectví**, sjednocení **Litvy**
- 1340-1392 válka o haličské dědictví: **Haličsko-volyňské knížectví rozděleno** mezi Polsko a Litvu, Podkarpatská Rus již tehdy v Uhersku
- 1359 **Moldávie** získává samostatnost
- Do 1362 připojení zbytku dnešního Běloruska a Ukrajiny k Litvě (VKL) => začátek východoslovanské kolonizace oblastí na hranicích Velké stepi (vytvoření budoucích východoukr. nářečí)
- 1379 mise Štěpána Permského ke Komi spojená s vytvořením komijské (staropermské) abecedy
- 1380 Kulikovská bitva: vzrůst sebevědomí zvětšujícího se Moskevského státu

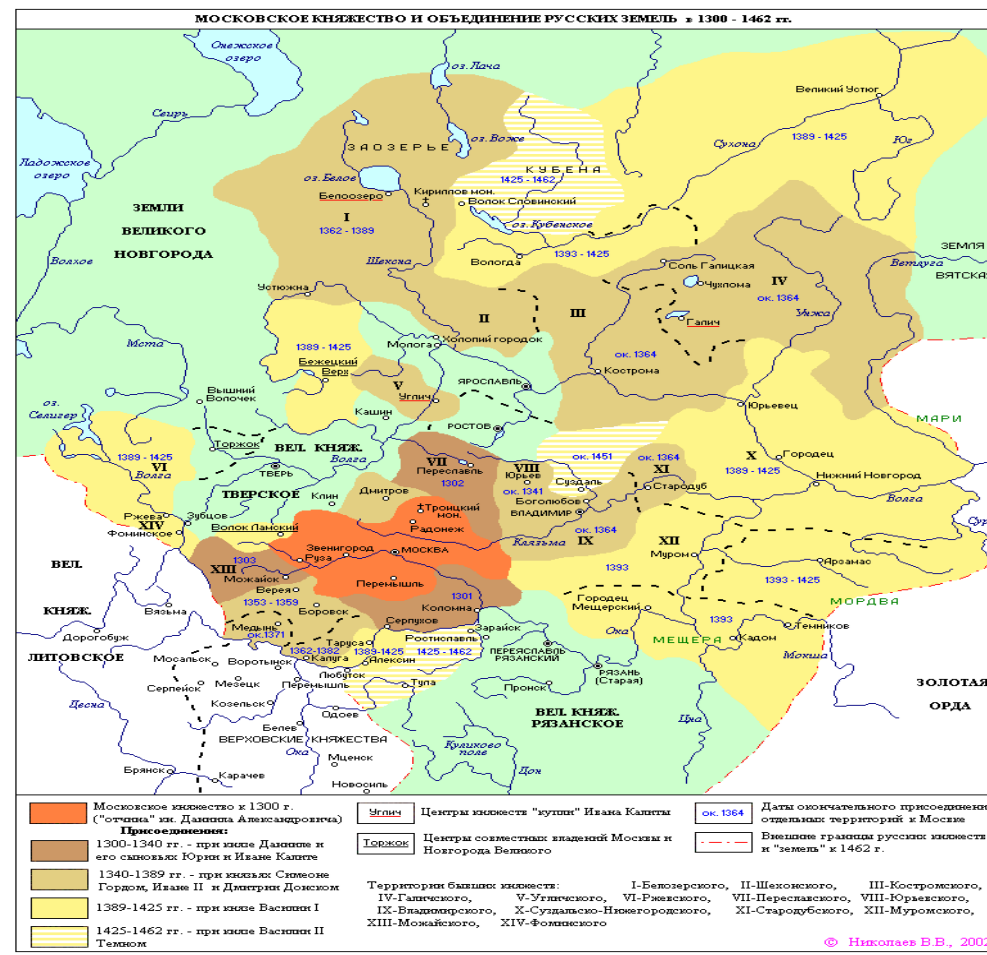
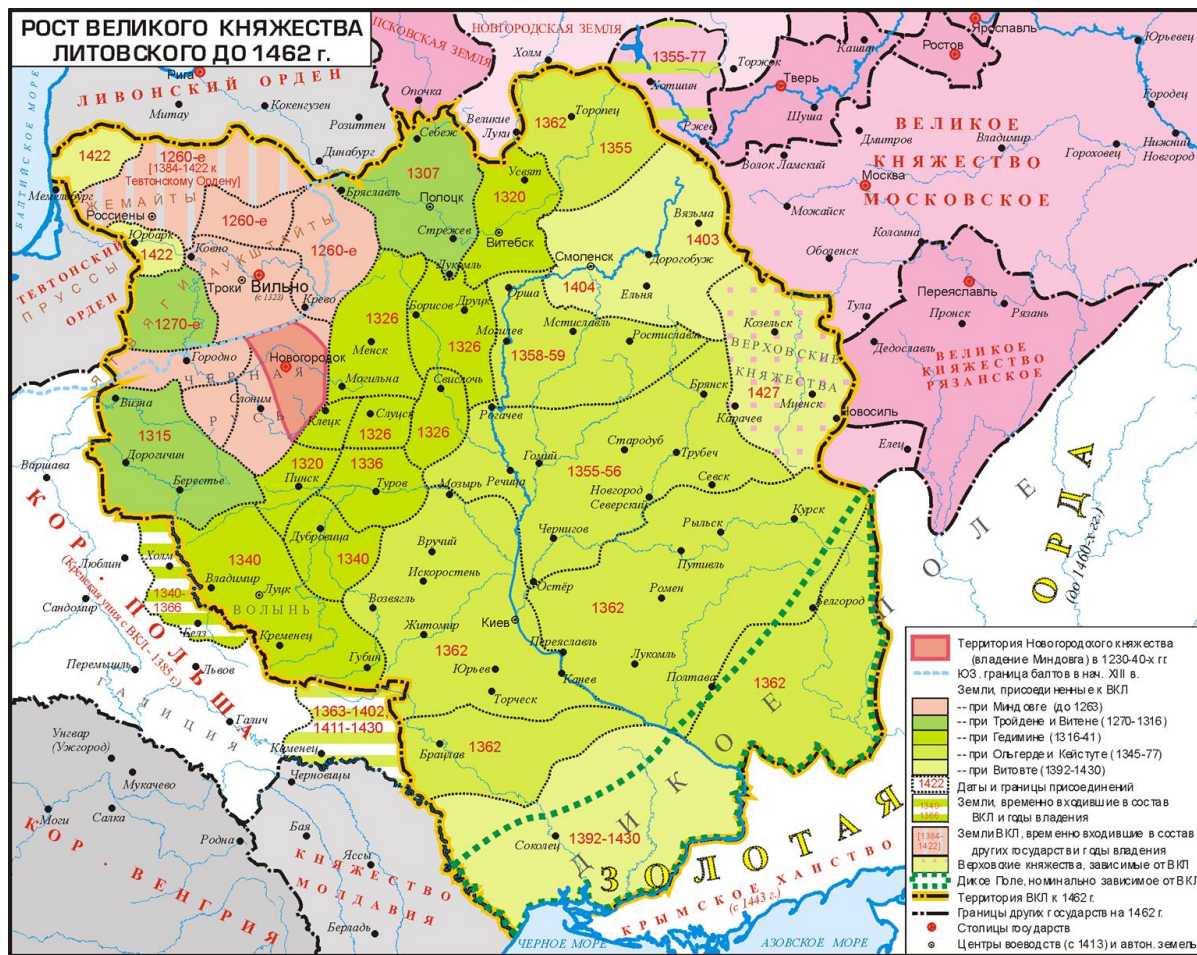

Geopolitický vývoj

- 1385 **Krewská unie**: litevský velkokníže Jogaila se stává polským králem (dočasná personální unie) => šíření katolictví na Litvě
- Od 1387 šíření magdeburského práva VKL (dnešní Bělorusko): posílení role měšťanů a městské samosprávy
- 1404-1403 připojení Smolenského knížectví k Litvě
- 1472-1499 Rozšíření Moskevské Rusi až po Ural (přivtělení Permské, Vjat'ské a Jugorské země)
- 1453 **Pád Byzantské říše**
- 1478 **dobyetí Novgorodské republiky Moskvou**
- 1480 **konec Tatarsko-mongolského jha** (nadvlády Zlaté/Velké hordy)

Východní Evropa mezi Moskvou a Litvou

Západní jazykové inovace (zejména VKL)

- Rozšíření svébytné vokalizace sonant z jihu na sever (ukr. *кривавий*, brus. *кывавы*) (13/14.st., ale karpatská oblast *кывавый*)
- Ztvrdnutí /r'/ (ukr. *море*, br. *мора*), v brus. důsledné (ukr. *рябина*, brus. *рабина*) a ztvrdnutí /č/ (od 14.st.)
  - Oddělení běloruštiny
    - Asibilace /dʃ/, /tʃ/ > /dz'/, /c'/ od 15.st. (*дзецц*) – typický západoslovanský rys
    - Šíření akání od jihovýchodu (15.-16.st.)
  - Další vývoj haličsko-volyňské zóny
    - přechod nového Ъ (*e* v zavřené slabice stejně jako *ǣ) > *i* (ukr. *ди*) (14.st.)
    - Zánik měkkostní korelace před původními *e/i* => smíšení *i/y* (ukr. *милый*) a (14.st.)
    - *o* v zavř. slabice > zavř. *o* > *ü* > *i* (*кинъ*, 17.st.)
    - Oddělení karpatských dialektů (v Uhersku)
      - Nebylo zasaženo smíšením *i/y* (*милый*) a ztvrdnutím *r'*
      - Mohly se zachovat přechodné fáze reflexů /o/ v zavřené slabice (/u/, /ü/).
  - (Kyjevsko-)poleská zóna
    - Přetrvání některých severních rysů: palatalizace před *e (*ꙗ'el'enyj*, *l'uod*), diftongizace *ě (*d'ied*)
    - Pronikání některých rysů z haličsko-volyňské zóny, např. míšení *i/y* (postupný ústup poleské zóny)
    - Vlastní rys: nepřízvučné *ę > *e* (*пам'et'*) – částečné šíření na Volyň

Vývoj severovýchodního dialektu (Moskevský stát)

- Rozšíření akání jako následek Moskevské teritoriální expanze (od. 14. st.)
- Ztvrdnutí *ž/š* (jako ve většině vsl. dialektů) (od konce 14.st.), ale zachování měkkého *č*
- *e > o* před tvrdou souhláskou (*мёд*, 14.-16.st.) jako severní inovace (i brus., částečně poles.)
- Šíření *yj/ij > oj/ej* (nom. *доброї, синеї*) (14.-15.st.)
- Míšení *ě/e* v nepřízvučných slabikách (14.-15.st.)

Jazykový kontakt s turkickými jazyky

- Týká se především severovýchodní (a částečně jižní) Rusi během hegemonie Zlaté hordy
- Chánové dlouho používali **mongolštinu** (z ní např. slovo *ярлык*), dominantním jsou ale **kyrčacké dialekty**:
  - Barvy: *алый, карий*
  - Oblečení: *башмак, кафтан, штаны, шаровары*
  - Zvířata a plodiny: *барсук, арбуз, ревень, таракан*
  - Hospodářství: *амбар, сарай, чердак, чулан*
  - Státní uspořádání: *казна, орда, ярлык*
  - Ozdoby: *алмаз, изумруд*
  - Další: *кулак, курган...*

Jazykový kontakt v jiných oblastech

- Halič

- Sílí **polský vliv**
- Většina země v pol. 14.st. pohlcena Polskem
- V administrativě používána **latina**, místně ruténština (překlad Vislického statusu)
- Polonizmy v úředním jazyce: *круль, твержа, бискупъ, бурькрабъ, гофмистръ*

- Novgorodská republika

- Novgorod členem Hanzy, kde je dorozumívacím jazykem a písemným jazykem **střední dolní němčina**
- Dolnoněmecké lexikum bylo většinou překryto pozdějšími hornoněmeckými nebo nizozemskými výpůjčkami: *шкан > шкаф, сталь*
- Je zkoumán frazeologický vliv novgorodské ruštiny na písemnou dolní němčinu

Rané východoslovanské výpůjčky v lotyštině

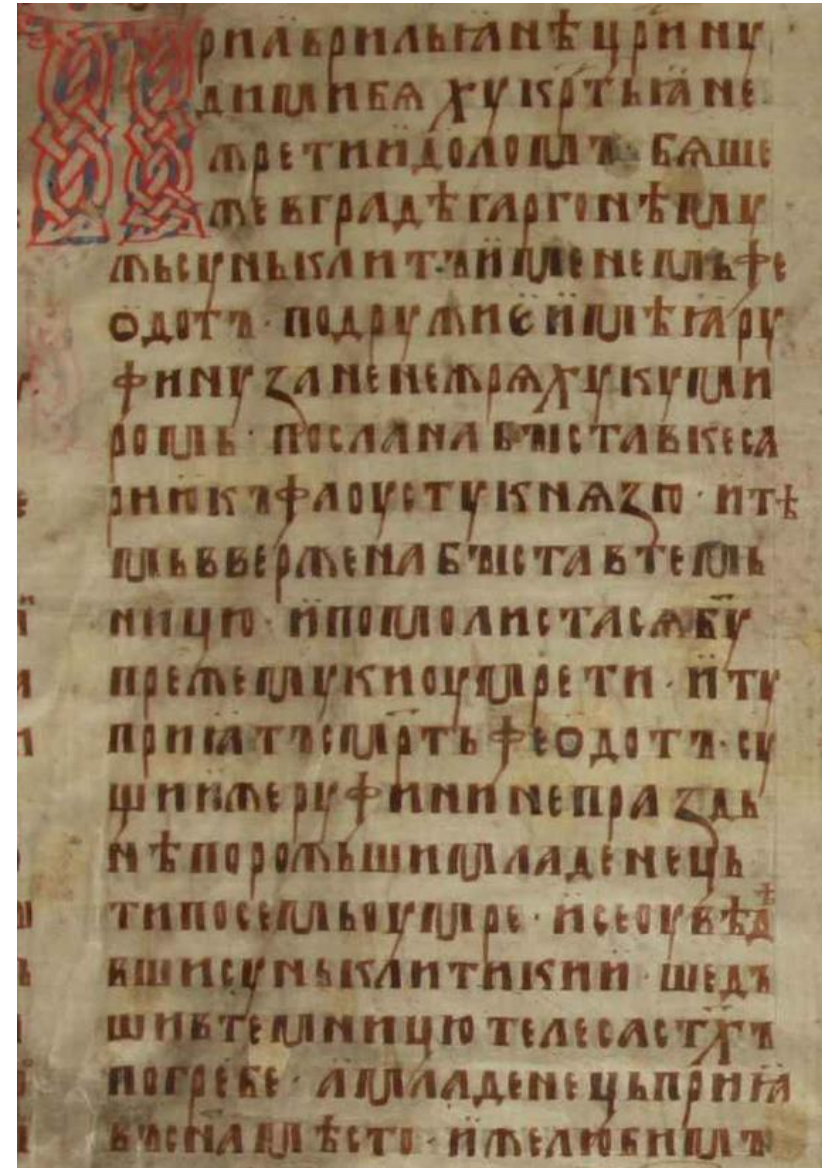
- CILVĒKS
- DOMĀT
- GRĒKS
- ISTABA
- KRĀSA
- STRĀDĀT
- SODS

**Církevní slovanština u
východních Slovanů ve 14.
století**

Standardní varieta

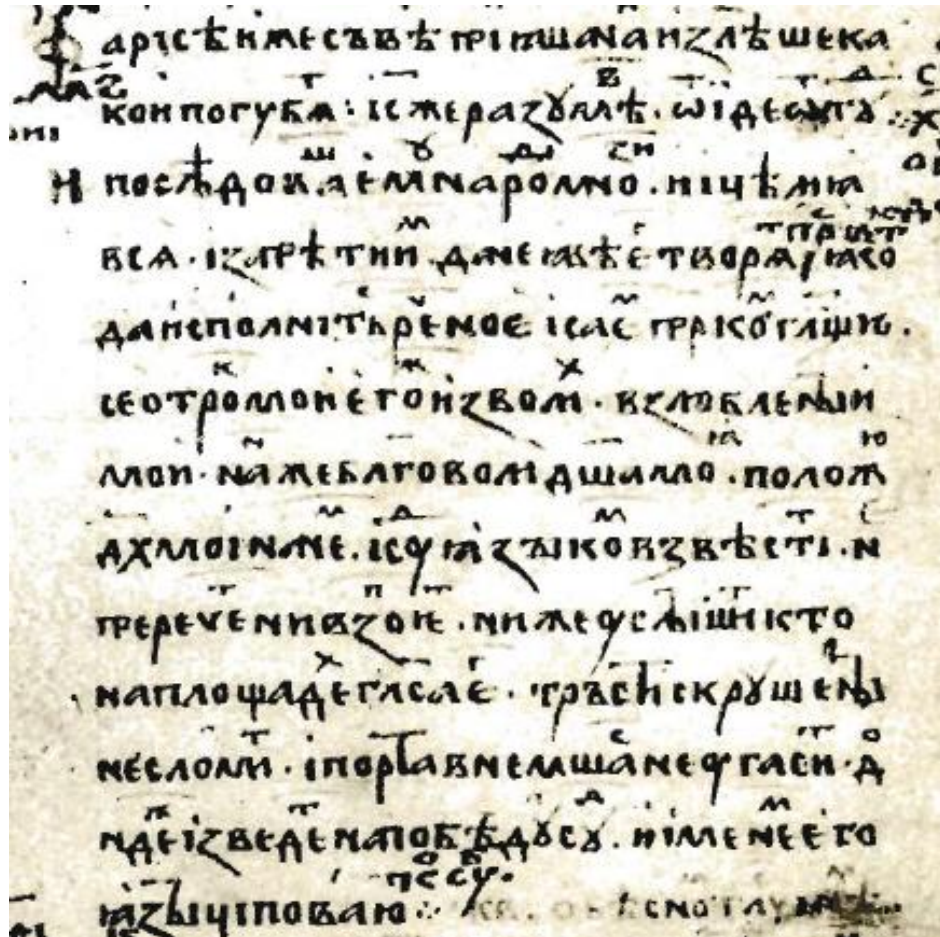
- Do pol. 14. st. se zpravidelňuje standardní varieta
  - Redukce použití jerů – v silné pozici jsou vokalizovány (ГОРДЪ, ДОЛГЪ, ВЕРХЪ), stabilní na konci (kromě předložek).
  - Distribuční pravidla písmen **ѣ/е**, **ѡ/а**, **оу/у** (2. jen po souhlásce)
  - **-не** nahrazeno **-ѣ** (БЪИТЬЕ)
- Asi od pol. 14. st. změny
  - Nahrazení **ѣ > е**
  - Rozbití pravidla **оу/у**
- Odstředivé tendence zejména v haličsko-volyňské oblasti (např. *v- > оу, *zdj > жч)

Čudovský Nový zákon

- 1. kompletní verze Nového Zákona u východních Slovanů (tj. neliturgická verze)
- Překlad zřejmě vytvořen v Konstantinopoli, případně na Athosu
- **Napodobování řečtiny:**
  - přesný překlad z řečtiny
  - Vizuální nápodoba řečtiny
    - Použití přízvuků (poprvé u východních Slovanů, ale neodpovídají konkrétnímu jazyku) a přídechů.
    - Nápodoba dobových řeckých písmen a pravopisu.

Ukázka Čudovského NZ (Mt 12, 14-21)

Фарисѣи же ишъдъше съвѣтъ сътвориша на нь, како и погоубатъ. Иисоусъ же разоумѣвъ отиде отъ тѣдѣ. И по нѣмъ идѣ народи мѣноси, и ицѣли ю въса, и запрѣти имъ, да нхѣ двѣ юго творатъ, да събѣдетъ са реченое пророкомъ Исаемъ глаголющемъ: се отрокъ мой, югоже изволихъ, възлюбленый мой, на ньже благоизволи доуша моја; положъ доухъ мой на нѣмъ, и сѣдъ язькомъ възвѣститъ. Не прѣречетъ ни възпиѣтъ, не оуслышитъ никътоже на распѣтиихъ гласа юго. Тръсти съкроушены не прѣломитъ, и прѣта в)ньмъша са не оугаситъ, до идеже възведетъ на побѣдъ сѣдъ. И на има юго язьци оупъваѣтъ.
(Vajsova rekonstrukce stsl. textu)

Závět' Ivana Kality kol. 1339 – adm. jazyk

*[Около 1339 г.] — Духовная грамота великого князя
Ивана Даниловича Калиты.*

а) Первый вариант.

Во има о(т)ца и с(ы)на и с(вата)го д(у)ха, се азъ, грѣшныи худыи рабъ б(ож)ии Иван[ъ], пишу д(у)ш(е)вную грамоту, ида въ Ворду, никимъ не нуженъ, цѣлымъ своимъ оумомъ, въ своемъ здоровьи. Аже б(ог)ъ что розгадаеъ о моемъ животѣ, даю радъ с(ы)н(о)мъ своимъ и княгини своѣи.

Приказываю с(ы)н(о)мъ своимъ оч(и)ну свою Москву. А се ѣсмь имъ роздѣль оучинил:

Се даль ѣсмь с(ы)ну своему болшему Семену: Можайскъ, Коломъну со всеми Коломенскими волостми, Городенку, Мѣзыню, Пѣсочну, Похране, Оусть-Мерьску, Брошевую, Гвоздну, Иван[и], [де]ревни Маковецъ, Лѣвичинъ, Скулневъ, Каневъ, [Гжелю, Го]рѣтову, Горки, [село Аста]фьевскою, село на Сѣверьсцѣ в Похранскомъ оуѣздѣ, село Константиновскою, село Орининское, село Островское, село Копотенское, селце Микульскою, село Малаховскою, село Напрудское оу города.

Střední církevní slovanština

О осьмихъ частѣхъ слова

- 1. gramatické dílo v *Slavia Orthodoxa* vzniklé asi ve 14. stol. u jižních Slovanů – kompilace z byzantských pramenů.
- Vysvětluje základní mluvnické pojmy, skloňování a časování.
- Vysvětluje csl. mluvnicí podle řecké (takže např. rozlišuje 5 pádů).
- Také 1. tištěná mluvnice (Vilnius 1586)

Есть абы мѣ, пкѣ, древо, железо. +
Есть же бон менехъ, числа, ино
Двонно, множно. Иуко едина предъ
явнхомъ + двонно же етъ се + прѣва
чѣла, рона, чѣкъ. Биннѣва, ѣкоже
И прѣва. Дѣтелна, чѣкома. Звѣтел
на, съ чѣла. Бженъско мженъ мени,
Двонна енце + прѣва, женѣ. рона,
женнѣ, дѣтелна, женѣма. Биннѣ
на ѣкоже и прѣва. Звѣтелна, съ
женѣ. Взеренемженъ мени, двонна
еице етъ, прѣва, ет етъ ѣ. рона,
ет етъ ѣ + биннѣва, ѣкоже и прѣва.
Дѣтелна, ет етъ ѣма. Звѣтелна,
съ ет етъ ѣ + множна же еице етъ,
прѣва, чѣцы, рона, чѣкъ. Биннѣва,
чѣкы. Дѣтелна, чѣкѣ. Звѣтелна

Numeri nomi-
num.
Numeri qualis.
Numerus plur-
ralis.

Vývoj u jižních Slovanů

- **Krise knižního jazyka** v bulharském prostředí
  - vernakulární jazyk se **příliš oddálil** od knižního (typologické rozdíly – balkanismy, např. zánik deklinace)
  - knižní jazyk si udržuje **velkého množství písmen** bez opory ve fonologii jazyka (и/ы, ж/а), míšení písmen a mluvnických tvarů vede k nejasnostem.
  - bohoslužebné texty se stávají **obtížně srozumitelné**.
- **Změna liturgického řádu** v pravoslavném světě
  - Nutnost revize bohoslužebných textů, obsahová i jazyková
  - V bulharském prostředí (na Athosu) se fixuje archaická a grécizující podoba knižního jazyka, která se rozšíří do 2. bulharské říše (tzv. **trnovský pravopis**)
- **Šíření srbského státu:**
  - v jeho rámci dojde k fúzi trnovského pravopisu a dosavadního srbského typu (tzv. rašského pravopisu) → archaizující a grécizující **resavský pravopis**
- **Kulturní a politický rozkvět** Srbska a Bulharska v pol. stol. (carové Ivan Alexandr, Štefan Dušan Silný, patriarcha Evtimij Trnovský) → vytvoření **prestiže tam vzniklých textů a nových církevněslovanských pravopisů**
- **Dobytí Balkánu** Osmanskou říší (např. Kosovo pole 1389, 1396 dobytí Bulharska)

Rozdíly mezi typy csl.

Trnovská norma (Bulgarsko)	Rašská norma (Srbsko)	Východoslovanská norma
řecké přízvuky a přídechy	tečky nad některými písmeny	bez diakritiky
míchání jerů, pajerík	pouze měkký jer	jery vokalizovány nebo na konci slov označují tvrdoost/měkkost
МЪЧЕНИКЪ	МОУЧЕНИКЪ	МУЧЕНИКЪ
ПАМАТЬ	ПАМЕТЬ	ПАМАТЬ
ПАВЛѢТ СѦ	ПАВЛАЮТЬ СЕ	ПАВЛАЮТЬ СѦ
МЕЖДОУ	МЕЖДОУ	МЕЖЮ
ПРЪВЫН	ПРЪВЫН	ПЕРВЫН
ЖИТІЕ	ЖИТИЕ	ЖИТИЕ
ЗЪЛО, СЪЛО	ЗЪЛО	ЗЪЛО
ДОБРАѦ ЗЕМЛѢ	ДОБРАѦ ЗЕМЛѦ	ДОБРАѦ ЗЕМЛѦ
СЪТВОРА	СЪТВОРОУ	СТВОРЮ
ПРЪДЪ	ПРЪДЪ	ПРЕДЪ
НАГЫН	НАГЫН	НАГИН

Konstantin Kostenecký

- Zřejmě bulharský učenec, který na zač. 15. stol. sepsal v Srbsku pravopisný traktát **Оказаніе изъавляенно ѿ писменѣ**
- Vyzývá o přiblížení k řeckému originálu, zastavení variability a nepřesnosti překladu, která vede k herezi => cílem **ТЪНКОТѦ** (elegance, jednoznačnost)
- Princip pravopisu je *antistich*: odstranění homografie slov pomocí (v srbštině) homofonních písmen (např. ю/е, о/ѡ, и/ы, interpunkční hodnota jeru)

А

’О иѹже прѣлъцаюутсе нѣци глѹще ѡни, ѡко срѣьскѣи ѣзыкъ побѣеть тако рѣци, иныи же, ѡко влѣгарскѣи, или иныи. нѣсоутъ сѧ тако. въ началѣ во хѹтецен издаѡти къ словѣнскѣи ѣзыкъ, ивѣ ѣ ѡко не кѣзмогше влѣгарскѣи ѣзыкъ, ѡце и глѹть нѣци ѡко сѧ издаѡсе. како во тѣнкотѣ їллинскѣа или сїрїнскѣа или їврѣнскѣа можаше издаѡтисе девелѣншии ѣзыкъ; нѣ ни срѣьскѣи высѡкѣи глѡ и тѣскѣи. тѣм же прораѡсоудивши доврѣи ѡни и дивни моужѣ, и иѡвравше тѣнчаншии и краснѣншии роушкѣи ѣзыкъ, къ нѣмѡже помоць вѣдѡсе влѣгарскѣи и срѣьскѣи и вѡснѣскѣи и словѣнскѣи и чѣшкаго чѣ и хрѣватскѣи ѣзыкъ, въ ѣже вѣмѣстити вѣтвнаа писанѧ. и издаѡ се сѧце. възѣше во издаѡцен глѣ грѣчь-

Revize pravoslavné csl.

- V prostředí Athosu a Bulharska se během revize bohoslužebných textů ustanovila archaizující varieta csl. maximálně (i vizuálně) napodobující řecké originály: **střední církevní slovanština**
- Tento proces probíhá paralelně s **hésychastickou** renesancí na Athosu > šíření překladů hésychastických klasiků v csl. překladech a vznik nových originálních textů
- Po zmírnění tlaku Zlaté Hordy se zintenzivnily **kontakty východních a jižních Slovanů** v pravoslavných centrech (Athos, Konstantinopol) – východoslovanští mniši po návratu na Rus přinášejí nové texty (od 90. let 14. stol.)
- **Bulharští učenci** působí v dalších slovanských oblastech: Srbsko (Konstantin Kostenecký), Moldávie a Kyjev (Kyprián a Grigorij Camblak) i Moskva (Kyprián, Pachomij Logofet)
- **Dobytí Bulharské říše Osmany** (1393/1396) způsobí přesun kulturního centra na sever: centrem nejarchaičtější trnovské csl. se stává Moldávie a Valašsko.

Důsledky šíření textů v trnovském pravopise na Rusi

- Přesné opisování textů z bulh. prostředí a pak jejich nápodoba (**móda**) - tvoření vlastních textů **podle prestižních vzorů**
- **Obrovská variabilita** pravopisu východoslovanských textů (míšení starého a nového) až do zač. 16. století v Moskevské Rusi a do zač. 17. stol. v Polsko-litevské unii a Uhersku
- Nový pravopis se z Athosu a Konstantinopole šířil **v jednotlivých východoslovanských státech různě**: dříve v Kyjevě a Moskevské Rusi (cílem Trojice-Sergijevská lavra), nejpozději v Novgorodě
- **Zastavení sblížování csl. a vernakulárního jazyka** (odloučení výslovnosti od psaného jazyka).
- Velmi pozvolná krystalizace **nového pravopisu** jako kompromisu mezi původním a trnovským.
- Nový pravopis postupně **ovlivňuje liturgickou výslovnost** a později i vernakulární jazyk (přízvukování, bulharská podoba slov)

Paleografické změny

- Změna materiálu: **papír** místo pergamenu
- Změna typu písma, místo *ustavu* (unciála) => *poluustav* (semiunciála)
- Změna **ornamentů** (místo zvířecích rostlinné a geometrické)
- Zavedení kaligrafického typu písma *бѣзбѣ*
- Preference zlata a stříbra místo červené barvy
- Převzetí jihoslovanských písmen či nových tvarů, typické **Ѡ, ѡ, Ѣ, Ѥ, Ѧ, ѧ, Ѩ, ѩ**, mohou se objevit řecké tvary písmen, respektuje se řecký pravopis řeckých slov
- Zavedení **interpunkce a diakritiky**: tečka, dvojtečka, středník (= otazník), řecké přídechy a přízvuky

Pravopisné změny

Trnovská norma (zejm. Moldávie)	Resavská norma (Jižní Slované)	Nová východoslovanská norma
řecké přízvuky a přídechy		
míchání jerů, pajeřík		
МЖЧЕНИКЪ	МОУЧЕНИКЪ	МОУЧЕНИКЪ, vzácněji МЖЧЕНИКЪ
ПАМАТЬ	ПАМЕТЬ	ПАМАТЬ
ПВЛѢТ СА	ПВЛАЮТЬ СЕ	ПВЛАЮТ СА/ПВЛАЕТ СА
МЕЖДОУ		МЕЖДОУ/МЕЖЮ
ПРЪВЫИ		ПРЪВЫИ/ПЕРВЫИ
ЖИТІЄ		
СЪЛО		
ДОБРАА ЗЕМЛѢ	ДОБРАА ЗЕМЛА	ДОБРАА ЗЕМЛА
СЪТВОРА	СЪТВОРОУ	СЪТВОРЮ, СОТВОРЮ
ПРѢДЪ		ПРѢДЪ/ПРЕДЪ
НАГЫИ		

Další změny podle jihoslovanského vzoru

- Změny v liturgické výslovnosti podle bulharského csl. úzu:
  - Preference *dj > жд (МЕЖЮ > МЕЖДΟΥ)
  - Preference ju- na zač. (ОУНЫИ > ЮНЫИ)
  - Vokalizace slabých jerů v předponách: (СВѢТЪ > СВѢТЪ > СОВѢТЪ)
  - Tvrdá koncovka 3. os. НОСИТЬ > НОСИТЬ, kromě ЕСТЬ, БЫТЬ, НѢСТЬ.
- Změny v lexiku a sémantice: např. **ВЪСПИТАНІЕ** „vzdělání“
- Převzetí řeckých vazeb (byly i ve stsl.), např. nedostatek dvojí negace: **НИКОГОЖЕ ВИДѢ**
- **Stylistické změny:** tzv. **ПЛЕТЕНІЕ СЛОВЕСЪ** (květnatý styl s mnoha citáty, metaforami, synonymy a antonymi, přirovnáváním), např. spisy Epifanije Přemoudrého: *Život Sergije Radoněžského* a *Život Štěpána Permského*

Porovnání dvou redakcí PVL (1377 a 15.st.)

Въспомѣсти вѣрѣма нѣмѣлѣ: ѿисцѣствѣ пошла ари
скама зѣма кѣтѣмѣ нѣмѣтѣма уаперѣтѣ кѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ урѣскама зѣма аста ла ествѣ: сѣ
енѣтѣ нѣмѣтѣмѣ по потѣтѣмѣ перѣмѣсѣ
по емѣ рѣдѣтѣмѣ шѣ зѣма ѣнѣтѣмѣ а мѣтѣ а сѣтѣ
нѣмѣтѣмѣ стоѣтѣ сѣмѣтѣмѣ перѣсѣтѣмѣ а тѣрѣ уо жѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ вѣдѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ тѣсѣ
тѣсѣмѣтѣмѣ вѣтѣмѣ а нѣ до полѣдѣнѣтѣмѣ нѣсѣтѣмѣ
по сѣмѣтѣмѣ тѣмѣ нѣмѣтѣмѣ кѣтѣмѣ нѣсѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ а рѣмѣтѣмѣ старѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ

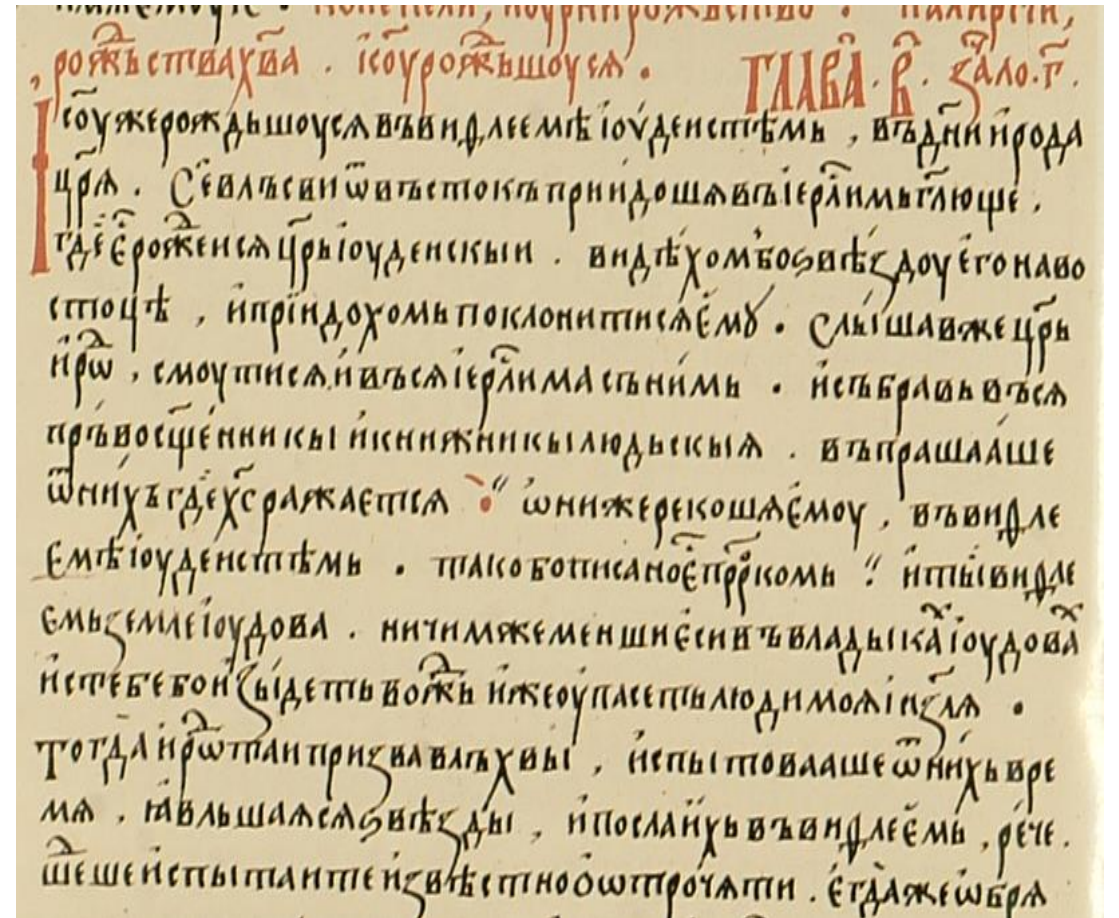
СВѢДѢНІЯ ПИСЦІ
Повѣсть вѣрѣма нѣмѣлѣ: ѿисцѣствѣ пошла ари
скама зѣма кѣтѣмѣ нѣмѣтѣма уаперѣтѣ кѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ урѣскама зѣма аста ла ествѣ: сѣ
енѣтѣ нѣмѣтѣмѣ по потѣтѣмѣ перѣмѣсѣ
по емѣ рѣдѣтѣмѣ шѣ зѣма ѣнѣтѣмѣ а мѣтѣ а сѣтѣ
нѣмѣтѣмѣ стоѣтѣ сѣмѣтѣмѣ перѣсѣтѣмѣ а тѣрѣ уо жѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ вѣдѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ тѣсѣ
тѣсѣмѣтѣмѣ вѣтѣмѣ а нѣ до полѣдѣнѣтѣмѣ нѣсѣтѣмѣ
по сѣмѣтѣмѣ тѣмѣ нѣмѣтѣмѣ кѣтѣмѣ нѣсѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ а рѣмѣтѣмѣ старѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ
нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ нѣмѣтѣмѣ

Tendence písenných jazyků v 15. stol.

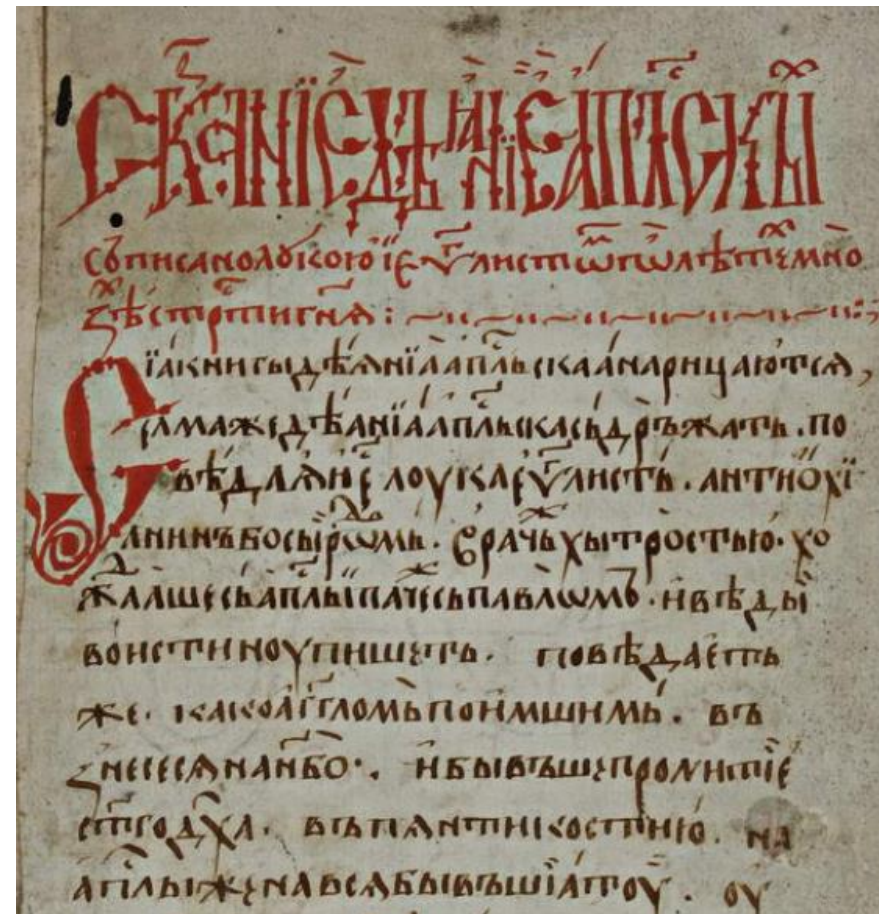
Moskevská Rus

- **Standardní** (liturgické a biblické texty, nábožen.): míšení původních vsl. a jsl. rysů, tendence k archaizaci
- **Hybridní** (letopisy a historická beletrie): roste preference knižních (csl.) forem
- **Úřední**: vzniká kancelářská kurzíva (*скоронисъ*), jazyk téměř neovlivněn jihoslovanským vlivem (pouze tvary některých písmen, např. prosazení *ѵ*, *ѓ*).

Litevské velkoknížectví

- **Standardní:** působení jihoslovanských intelektuálů (metropolité Grigorij Camblak a Kiprian) katalyzuje jsl. vliv, použití standardní variety se však spíše zužuje
- **Hybridní:** oddaluje se od csl., postupně žánrově roste, od konce století i beletrie, začíná pronikat i do náboženské sféry
- **Úřední** (právo a tzv. Litevská metrika): kolísá mezi běloruským a volyňským typem, vstřebává terminologii vycházející z polštiny
- **Vernakulární** litevština se v písmu nepoužívá

Moldávie

- **Standardní:** trnovská norma, jsou přepisovány především bulharské texty
- **Hybridní:** původně není (málo lidí umí slovansky => chybí původní tvorba), v 16. st. historiografie
- **Úřední:** vychází z haličsko-bukovinského dialektu, v němž rostou vlivy csl., rumunštiny a originální terminologie => stává se hybridní
- **Vernakulární** rumunština se v písmu nepoužívá

168

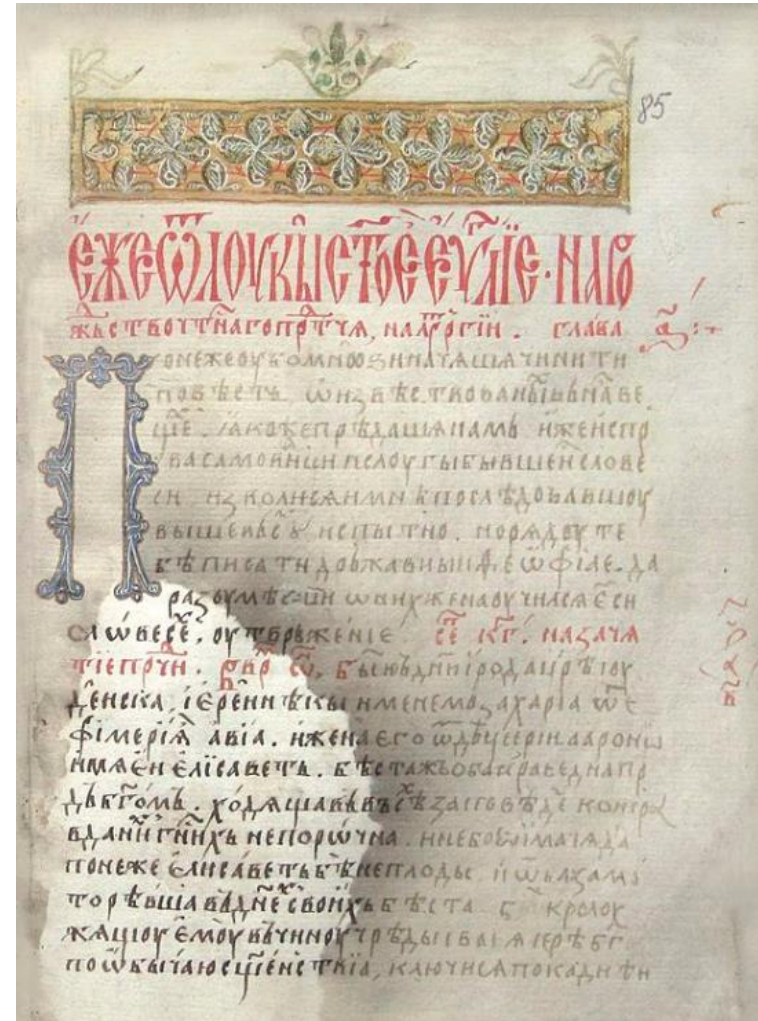
14<70> (69<78>) iulie 18, Suceava.

† М(н)л(о)стїю б(о)жією, мы, Стефан(ъ) воевода, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавскон. Знаменито чиним(ъ) не сѣмъ листомъ нашим(ъ), вѣсѣмъ¹ кто на н(ъ) оузрит(ъ) или его оуслышитъ чтѣчи, колнж(е) тог(о) кому боудетъ потребизна, вже прїдоша² прѣд(ъ) нами и прѣд(ъ) нашим(ъ) митрополитом(ъ), квр Тешкитом(ъ), и прѣд(ъ) епискупом(ъ) нашим(ъ), квр Тарасїемъ, и прѣд(ъ) оуслими нашими молдавскими бояре, Янна, сестра Добрулова логофет(а), и по своен доброн воли, никим(ъ) непонужена, ни оуслована, и дала своимъ племенником(ъ), пану Барсу комису и брату его, пану Шумману, два села, на имѣ Коблъчии(и) и Билосовци, над(ъ) Нистри.

Того радї, мы, видѣвши доброе произволенїе и данїе що дает(ъ) Янна славгам(ъ) нашим(ъ), пану Барсу комису, и брату его, Шумману, тих(ъ) прѣд(ъ) реченых(ъ) сел(ъ), що их(ъ) коупил(ъ) с(ы)нъ ен, Гндѣ, шт(ъ) правого оурика монастыря нашего шт(ъ) Немець шт(ъ) нгумена именем(ъ) Ивасафъ и шт(ъ) оурих(ъ) братїа живащому въ том(ъ) монастырь, надеже ест(ъ) храм(ъ) Бѣзнесеїе г(о)спод(а) б(о)г(а) и спаса нашего, І(сусу) Х(ри)ста, за ѿ злат(ъ) татарских(ъ), ино мы такожде если дали имъ тих(ъ) прѣд(ъ) реченых(ъ) сел(ъ) да ест(ъ) им(ъ), шт(ъ) нас(ъ), оурик(ъ) и съ оуслим(ъ) доходомъ, и дѣтемъ их(ъ) равно, и оуинчатомъ их(ъ), и праоуинчатом(ъ) их(ъ), и праштурлатомъ их(ъ) и вѣсему роду их(ъ), кто сѣ изберет(ъ) или ближни, непорушено николиж(е), на вѣки.

Podkarpatská Rus (Uhersko)

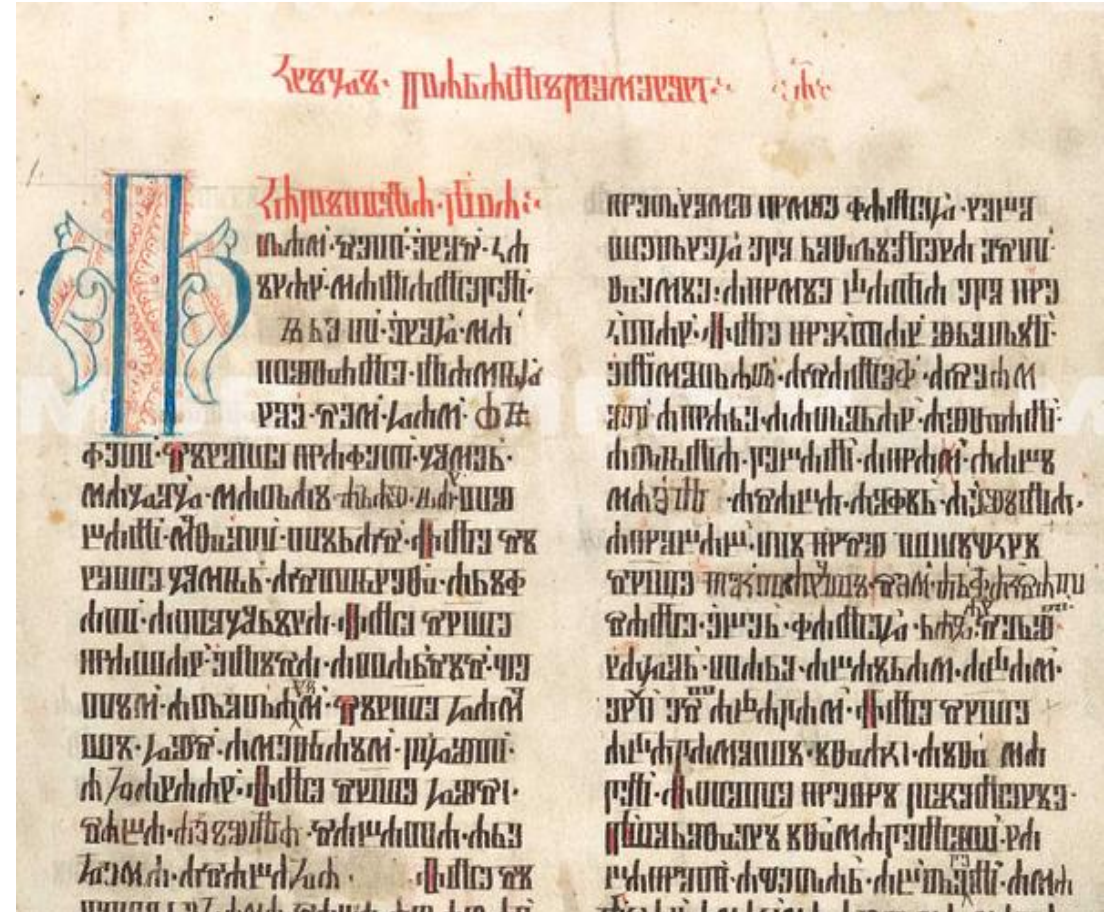
- **Standardní:** trnovská norma (liturgické a biblické texty) obohacená o vsl. prvky
- **Hybridní:** objevuje se až v 17. stol.
- **Úřední:** latina, dochovala se 1 listina ve vsl.-csl. z rumunskojazyčného prostředí (1404)

Srovnání: České země (14.-15.st.)

- **Latina:** používá se ve všech sférách
- **Němčina:** postupně proniká do všech sfér
  - Bible
  - pol. 14.st. úřední jazyk
- **Čeština:** postupně proniká do všech sfér
  - Bible (latinkou i hlaholicí)
  - kon. 14.st. úřední jazyk
  - pol. 15.st. odborná literatura
- **Církevní slovanština:** chorvatský typ se používá v Emauzech 2. pol. 14.st.-zač. 15.st.

Bibliografie

- Kiparsky, V. *Russische historische Grammatik. Band III. Entwicklung des Wortschatzes*. Heidelberg 1975
- Thomas, G. *Middle Low German Loanwords in Russian*. München 1978.
- Trunte, N. H. *Славенскій языкъ. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenlavischebn in 30 Lektionen. Band 2*. München 1998.
- Wexler, P. *A Historical Phonology of the Belorussian Language*. Heidelberg 1977
- Worth, D. S. *The Origin of Russian Grammar*. Columbus 1983

- Алексеев, А. А. *Текстология славянской Библии*. С. Петербург 1999.
- Живов, В. М. *История языка русской письменности*. Москва 2017, том II.
- Турилов, А. А. *Межславянские культурные связи эпохи средневековья и источниковедение истории и культуры славян*. Москва 2012.
- Успенский, Б. А. *История русского литературного языка (XI-XVII вв.)*. München 1987.
- Филин, Ф. П. *Происхождение русского, украинского и белорусского языков: историко-диалектологический очерк*. Ленинград 1972
- Шевельов, Ю. *історична фонологія української мови*. Харків 2002
- Шипова, Е. Н. *Словарь тюркизмов в русском языке*. Алма-Ата 1976.

БЛАГОДАРЪЖ О ЛЮБОСЛУШАНИИ!

Спасибо за внимание!

Дякую за увагу!

Дзякуй за ўвагу!

Дякую за позорность!